

Uza sve poteškoće nastavljamo. Benediktinci se vraćaju

Ovim brojem »Život s Crkvom«, naš jedini liturgijski časopis, ulazi u 5. godinu svoga života. Mislimo da njegovo izlaženje nije bilo uzaludno: on je nastojao pobuditi kod šire publike zanimanje za liturgijske molitve sv. Crkve, napose za liturgijsko slušanje sv. Mise, a k tome učenijoj je ruci želio doći u susret solidnijim liturgičkim člancima za produbljenje njihovog znanja kao što i praktičnog liturgijskog života. Koliko je u tome uspio, nije nami da sudimo, ali ipak možemo rado konstatovati, da je publika, koju zanimaju liturgijska pitanja, dala javnog izraza svomu zadovoljstvu sa dosadanjim uređivanjem časopisa na zadnjem liturgijskom kongresu držanom u Splitu prošloga mjeseca srpnja. Ako je to nama svima na utjehu u današnjim velikim financijalnim poteškoćama s kojima se list imade boriti, moramo naglasiti da je to jedino zasluga naših požrtvovnih saradnika, koji su se rado odazvali pozivu revnog i vrijednog dosadanjeg urednika, te su kitili stupce »Života s Crkvom« zgodnim i učenim sastavcima. Neka svima i ovim putem bude izražena naša duboka harnost. Međutim ovom prigodom nemožemo premučati i tužnu notu, koja teško tišti upravu lista. Reći ćemo otvoreno čitavu istinu: radi pokudnog nemara znatnog broja naših predbrojnika, a još više radi lakoumnog postupanja mnogih povjerenika, administracija bila je u neizvjesnosti hoće li da nastavi dalnjim izdavanjem lista.

Teški preklanjski manjak, koji je za polovicu umanjen dobrovoljnim doprinosima nekolicine dobročinitelja, opet se nešto povećao tekom prošle godine i to, opetujem, krivnjom velikog nemara nekih pretbrojnika, kao što i povjerenika. Ovi su zadnji zadali jaki udarac listu, primajući za više mjeseci, pače i za cijelu godinu znatan broj naručenih primjeraka, za koje je uprava administracije mislila, da su ih redovito rasprodali, dočim ih oni, pozvani na podmiru njihovog dugovanja, iza toliko mjeseci povratiše natrag polovicu i više i time naniješe listu veliku štetu, jer kad bi oni bili činili obračun barem svakog drugog mjeseca kako je to bilo određeno, bila bi se snizila naklada lista i time dosta prištedilo na troškovima. Ovo ponovno napominjemo jedino zato da potaknemo svekolike pretbrojnike ,neka barem otsada budu točni u isplaćivanju, i ne dovedu u pitanje samo izlaženje lista. Administracija je kanila već ove godine obustaviti list, ali na jednodušan poticaj učesnika gori spomenutog II. liturgijskog kongresa, odlučila se je da i dalje list uzdrži, u čvrstoj nadi da će svi prijatelji toli potrebitog liturgijskog pokreta, i predbrojnici i povjerenici, revno vršiti svoju dužnost i olakotiti teške brige upravi lista. Promislimo što bi bilo od liturgijskog pokreta bez njegova glasila? Zastalno nastao bi za neko vrijeme veliki zastoj. Ufamo se da ova naša otvorena riječ neće past na neplodno tlo, i da nam neće biti više od potrebe da se ovako javno tužimo na taj pokudni nemar. Međutim sada prelazimo na neke radosne vijesti, koje će zastalno razveseliti srca svih prijatelja našeg mladog liturgijskog pokreta.

Svima je dobro poznato kako je važnu ulogu imao Benediktinski red u srednjem vijeku za vjersku i narodnu prosvjetu našega Hrv. naroda. U ono doba kada još nije bilo javnih škola, samostani su bili, uz kaptole i župske domove, jedina ognjišta narodne prosvjete. U tomu se od 10 do 12 vijeka osobito isticao slavni red Sv. Benedikta, koji je, preporođen zgodnim reformama iz Clunya, i drugih reformatorskih središta, svuda i u svim narodima razvio zamjernu djelatnost na dobro vjere i naroda širenju duševne i materijalne kulture. Važnost Benediktinskog reda dobro je shvatio i utemeljitelj hrvatske narodne dinastije, knez Trpimir koji je prvi uveo Benediktince u naše krajeve. Već je god. 852 za njegova vladanja osnovana prva hrvatska Benediktinska Opatija u Rižinicama između Klisa i Solina, iza koje su utemeljene mnoge druge. Glasovita

Bašćanska ploča kaže nam koliko su Hrvati u XI vijeku voljeli svoje Benediktince te ih darivali, a oni su im na uzvrat podizali crkve i odgajali mladež. Hrvatski knezovi i kraljevi znajući da su Benediktinski samostani svojim primjerima, radom i naukom prava rasadišta vjere, kulture i gospodarskog napretka, podigoše veliki broj opatija u primorskim krajevima svoje države. U samoj Dalmaciji od Raba do Budve dosele je nabrojeno 113 Benediktinskih samostana, 41 po otocima a 72 na kopnu, od kojih četvrtina bijaše ženskih a tri četvrtine njih mužkih samostana. [1])

Važnu ulogu Benediktinskog reda u Hrvatskom narodu dobro je uvidio i češki kralj Karlo IV., koji je istodobno bio i njemački car, te odluči da uvede taj zaslužni red u češke zemlje. Putujući god. 1337 kao kraljević preko Hrvatske u Gornju Italiju, na tom putovanju, prolazeći od Virovitice do Senja upoznao je Hrvatske Benediktince i čuo na svoje uši kako ti redovnici slave Boga u crkvenoj službi slovenskim jezikom. To se duboko usjeklo u njegovu dušu, te je deset godina kasnije, godine 1347 jedno od njegovih vladarskih djela bilo, da je dozvolom sv. Oca Pape osnovao u Zlatnom Pragu Benediktinski Samostan »Na Slovanech«, u koji je za učitelje crkvenog slavenskog jezika pozvao hrv. redovnike Benediktince, po svoj prilici sa otoka Krka, koji je, kako veli prof. Jagić, »vagina rerum glagoliticarum«.

Međutim radi raznih uzroka, osobito iza propasti naše narodne dinastije, koja je brižno njegovala i pomagala Benediktince, stadoše propadati malo po malo naši Benediktinski samostani jedan za drugim te nam ostane samo na primorju šest neznatnih ženskih samostana. Posljednji muški Benediktinski samostani bili su na otoku Mljetu i otoku Pašmanu, i njihove su zgrade i ako u ruševnom stanju i danas sačuvane. Njihovoj propasti dopriniješe mnogo neretvanski gusari, koji su iza pada naših narodnih vladara ugrozili čitavo dalmatinsko primorje. K tome u XIII. i XIV. vijeku nestade prave monaške discipline u mnogim samostanima, te narod radje prigrli novo ustanovljene prosjačke redovnike Sv. Franje, koji se već u prvoj polovici XIII. vijeka pojaviše u našim primorskim stranama. Ovi svojom demokratskom uredbom i priprostijim načinom života privlačiše k sebi sve one duše koje su težile za pra-

[1]) Don Krsto Stošić: »Benediktinke u Šibeniku« (Croatia sacra sv. 7 str. 2—5 i t. d.).

vim redovničkim životom.[2]) Nu čežnja da se uspostavi u našim stranama Benediktinski red, toli zaslužan na vjerskom i narodnom polju, nije nikada utrnula u hrvatskom narodu. Narod nije nikada zaboravio svojih dobročinitelja. Najveći su sinovi našega naroda nastojali da se kod nas obnovi Benediktinski red. Glasoviti naš povjesničar Dr Franjo Rački predlagao je biskupu Strossmayeru da se zato zauzme, kako nam svjedoči njihova korispodencija tiskana od prof. Šišića. Veliki pak biskup Dr Antun Mahnić, koji je imao pred očima u svojoj biskupiji zamjerni rad nekdašnjih Benediktinskih samostana na otoku Krku, mislio je također o njihovoj obnovi. Ali najviše je u tom pogledu radio naš slavni rodoljub i učenjak blagopokojni Don Frane Bulić. Kad je godine 1882 i 1904 benediktince tjerala Francuska, bili su oni spremni, na poticaj našega don Frane, da se nasele u Dalmaciju, ali to je spriječila austrijska diplomacija. Don Frane ipak nije sustao nego je i dalje zato radio. Godinu dana prije svoje smrti piše on slovenskom benediktincu o. Mihovilu u Seckau: »Ja ću sa svoje strane biti sretan, ako s mojim prijašnjim i sadašnjim radom za vaš Red doprinesem da se sve ovo oživotvori na slavu Božju, na spas duša, na korist vašega Reda, toli zaslužnog za naše zemlje«. S tom je željom veliki Don Frane legao u grob ali njegova želja nije propala. Svi hrvatski biskupi, osobito dalmatinski, vruće žele da se Benediktinci povrate kod nas. Ta se je želja još više pojačala kad se probudio naš mladi liturgijski pokret u našim stranama. Liturgija je glavno polje djelovanja benediktinskog reda. Njihova Regula osniva se na dva životna propisa: *Ora et labora — moli i radi.* Molitva, knjiga, plug, to je program benediktinskog reda, ali prvo mjesto zauzimlje molitva, i to liturgijska molitva u duhu Crkve. To je ono poglavito *Djelo Božje (Opus Dei)* što ga imadu da vrše Benediktinci, pa stoga nije se čuditi da je sa razvitkom našeg liturgijskog pokreta sve to više rasla i čežnja za uspostavom Benediktinskog Reda. Tu je želju lijepo izrazio naš vrijedni dominikanac o. Stjepan Lebedina, urednik »Gospine Krunice« u našem »Životu s Crkvom« br. 10 god. II. Toj je čežnji dao pjesničkog oduška naš učeni saradnik i predsjednik liturgijskog odbora Dr Ivan Delalle u svom članku »Benediktinci i Opus Dei« tiskanom u br. 40 god. III. »Života s Crkvom«. Opisujući ostatke drevnog Be-

[2]) Profesor Don Ivan Ostojić: »Benediktinska opatija u Povljima na Braču« str. 14.

nediktinskog samostana na otoku Mljetu on na koncu zanosno kliče: Valovi jezera žubore skupa sa šumom borova okolo tog drevnog samostana: »*Vratite se, vratite se, o monasi Benediktinci*«. I pisac je ovih redaka na I. liturgijskom kongresu, držanom u Hvaru u srpnju god. 1936, dao javnog izražaja toj vrućoj želji sviju nas. Svoj uvodni govor o »Savremenoj važnosti liturgije« završio je ovim riječima: »U našem je narodu bio u prijašnje vrijeme veoma bujan liturgijski život. Taj su liturgijski život revno gajili osobito toliki Benediktinski samostani koji su kod nas cvali u srednjem vijeku za doba naših narodnih vladara. Nadamo se da će i ovaj sastanak doprinijeti svoj kamenčić za oživljenje tih dragocjenih liturgijskih ostataka, *a dao Bog da i kod nas ponovno uskrsnu Benediktinci koji su u svim katoličkim zemljama prvi pioniri i tradicionalni promicatelji te živa središta liturgijskog pokreta.*« Ta je želja još konkretnije izražena u prvom broju lanjskog godišta našega lista na koncu mog članka »Za liturgijsku obnovu našega naroda«, koji svršava ovim riječima: »Djelujmo svi marljivo i požrtvovno u novoj godini za liturgijsku obnovu našeg hrv. naroda. *U tu srhu širimo i naše jedino hrv. liturgijsko glasilo, da ga uzdržimo barem dotle dok ga ne predamo našim hrv. benediktincima, koje će Gospodin uskrisiti i u našem narodu, ufajmo se u nedalekoj budućnosti, o čemu vodi brigu naš Odbor za liturgijsku obnovu.* Preporučamo da se i svi prijatelji liturgije često i toplo mole za tako važno djelo« (str. 5). Sada mogu da javim katoličkoj hrvatskoj javnosti ugodnu vijest: Naše skupne molitve za povratak Benediktinaca nijesu bile uzaludne. Naša se zajednička želja približuje sve to više ostvarenju. Dva naša mlada hrvatska svećenika već su stupila u novicijat Benediktinskog samostana »Na Slovanech« u Zlatnom Pragu: Svećenik hvarske biskupije Kirigin Josip i krčke Spicijarić Antun. Oni se nađoše u Emauskom samostanu u Pragu još prije zadnjih burnih dana te su tamo proživjeli teške dane bratskog českog i slovačkog naroda, i oni su se skupa s českom braćom vruče molili za dobro njihove teško iskušane domovine. Vrijedni i učeni Emauski opat O. Ernest Vykoukal primio ih je veselim srcem i želi da se oduži hrvatskom narodu za pomoć primljenu od hrvatskih Benediktinaca pri osnutku njihovog prvog samostana godine 1347. On je doprinio obnovi Benediktinaca u Poljskoj pa će biti sretan da doprinese i obnovi naših Benediktinaca. Njihovim odlaskom put je

prokrčen, ali to nije dosta. Treba da se i drugi njima pridruže u što većem broju: svećenici, braća laici i abiturijenti, ako hoćemo da vidimo što prije oživotvorenu našu vruću želju. U Emauskom samostanu svećenici, koji kane stupiti u Benediktince, uzdržavaju se sa Missa pro mensa, braća laici uzdržavali bi sebe svojim radom u samostanu, a abiturijenti trebali bi da nađu sredstava ili misnih intencija da i oni time doprinesu svome uzdržavanju. Svi dakle, koji osjećaju zvanja, neka se obrate direktno samostanu Benediktinaca u Praha II Emauzy 320, ili liturgijskom Odboru pri ovom Ordinarijatu koji će poduzeti potrebite korake za primitak u red. Još nešto: Toplo preporučamo svoj braći svećenicima, svjetovnim i redovnim, da bi se svagdano u sv. misi u memento sjetili ove svete stvari, a pozivljemo i sve ostale vjernike osobito sve prijatelje liturgijskog pokreta, da i oni gorljivo mole za što bolje ostvarenje ove naše zajedničke želje, e da se odgoji što veći broj pobožnih, revnih i požrtvovnih novih hrvatskih benediktinskih redovnika i laika, koji će nastaviti prekinuti rad naših starih zaslužnih samostana na dobro vjere i domovine. Nego pošto osnutak novih samostana zahtjeva velikih izdataka, stoga uslobođujem se da stavim na srce svim imućnijim hrvatskim katoličkim rodoljubima da bi i praktični doprinijeli svoju pomoć uspostavljenju Benediktinaca kod nas, sječajući se u svojoj oporuci kojim doprinosom za tu veliku vjersku i narodnu svrhu, kao što i ostvaljajući svoje knjige za buduće naše benediktinske samostane. Time će se mnogo olakotiti teške brige koje čekaju prve pionire za uspostavu tog reda.

Na koncu objavljujem još jednu vrlo utješnu vijest. Dne 25 prošloga listopada pri svom pohodu ad limina imao sam sreću da budem primljen u posebni saslušaj kod Sv. Oca. Našao sam ga posve bodra i čila. Uz ostalo spomenuh mu naše nastojanje za širenje liturgijskog pokreta, koje promiče osobito naše jedino hrv. liturgijsko glasilo »Život s Crkvom«. Takodjer ga izvjestih o dvama već održanim liturgijskim kongresima i još nadodah da se ozbiljno radi o obnovi zaslužnog benediktinskog reda kod nas Hrvata te da su u tu svrhu dva naša svećenika, od kojih jedan iz moje biskupije, već otišla u Emauski samostan u Pragu. Na koncu zaprosih Njegov blagoslov čitavom ovom našem redu. Sv. Otac s osobitim je veseljem sve ovo saslušao i naglasivši da je liturgijski pokret veoma važan čimbenik za produbljenje pravog katoličkog života,

pa stoga od velike važnosti takodjer za Katol. Akciju — koja nije drugo nego intezivni katolički život, kako On često ističe, — završi: *Vrlo rado od svega srca udjeljujem posebni blagoslov vašem liturgijskom pokretu kao što i prevažnom djelu za uspostavu Beneditinaca u vašem narodu.*

Neka ovaj blagoslov Kristovog Namjesnika na zemlji obodri svih nas u teškom radu za liturgijsku obnovu našeg hrvatskog naroda, u smislu poznatog gesla Sv. Oca: *Sve više i sve bolje.*

† Miho Pušić
biskup

Molimo sve Katol. novine, da bi ob ovom obznanile svoje čitatelje.

Liturgijsko shvaćanje sv. Mise

»U čitavom svemiru — govori negdje veliki Bossuet — nema ništa što bi bilo veće, uzvišenije, nego Isus Krist; u Isusu Kristu nema ništa većega nego Njegova žrtva.« U Njegovoj žrtvi pak nema ništa većega nego momenat, kada je Otkupitelj glasno zavapio: »Oče, u ruke Tvoje predajem duh svoj«, i tada izdahnuo.

Sjećajući se da je Crkva otajstveno ali stvarno produženje Krista, a da je sv. Misa produženje Golgote — tada možemo reći, da u čitavom svijetu nema ništa tako velika kao što je Crkva, u Crkvi ništa većeg i veličanstvenijeg nego li je sv. Misa, a u sv. Misi nema ništa većega nego »čin svete Pretvorbe« (transubstantiatio). Zato i Andeoski Naučitelj pun udivljenja kliče u sv. Oficiju Tijelova: »Ima li što divnijega od ovoga Sakramenta? U njemu se naime kruh i vino bitno pretvaraju u tijelo i krv Kristovu: zato se Krist Bog i savršen čovjek nalazi pod malenom prilikom kruha i vina.« (Off. Tijelova št. 5).

Kako je pak sv. Misa stvarni resume i sadržaj Kristovih otajstva Utjelovljenja — Muke Njegove, to je sv. Bernard ovako sažeto i duboko izrazio Isusovu ljubav i poniženje za nas: usque ad carnem, usque ad crucem, usque ad panem — sve do tijela, do križa, do kruha. Duh i otajstvo Betlehema i Golgote sintetično se nalaze na žrtveniku naših oltara, gdje Otkupitelj obnavlja hlocaustum — žrtvu samoga sebe u jaslicama i na križu započetu i dovršenu.

Središte svih Kristovih težnja bila je žrtva na Golgoti; zato je i središte čitavoga kulta i čitavoga djelovanja Crkve: žrtva sv. Mise. Crkva je u čitavom svome djelovanju, a nadasve u svom bogoštovnom djelovanju

»Miso-centrična«! Ako je Crkva misocentrična, to moramo i mi svi, svećenici i prosti vjernici, također biti misocentrični, jer smo svi mi pojedinačno kao neka malena Crkva i maleni Krist: te baš zato Isusova žrtva mora biti stvarno i živo, životno i nadnaravno dinamično središte svih naših težnja, svega djelovanja našega, bića našega. Jer »sve što je u Kristu, slika je onoga, što se zbiva u dušama Njegovih sluga« — reče nebeski Otac sv. Kati Sijenskoj (»Dialogo«). A sv. Augustin reče: »Štogod se je dogodilo na Kristovu Križu, u Pokopanju, u Uskrsnuću treći dan, u Uzašašću na nebo, u sjedanju na Očevu desnu, tako se je dogodilo, da se svim time — što se je u realnosti dogodilo — naznači kršćanski život (a ne svećenički! — op. pisca) koji ovdje provodimo.«

Eto, dakle, zašto moramo svim silama poraditi da sv. Misa postane našim životom i središtem: jer je Misa obnova Isusove Žrtve, koja je bila najveći i najuzvišeniji čin Isusova života: pa zato ta žrtva mora biti nama najznačajnijim i najvažnijim činom u svagdanjem i čitavom životu. Baš radi istoga razloga moramo nastojati da kod sv. Mise ne samo »pobožno prisustvujemo«, već upravo *sarađujemo*, *sudjelujemo* u činu svete Žrtve. Treba naime, da se u našim dušama *obnovi, ponovi* Isusova Žrtva, jer sve što je u Isusu bilo, mora da se i u nama, na svoj način obnovi. Zato moramo *aktivno sudjelovati*, a ne kao pasivni, kao neki tuđi — pa bilo i najpobožniji — »posmatrači« samo biti prisutni.

Ovu temu: »*moramo aktivno sudjelovati*« nastojat ću dokazati *pokazujući*, da je sv. Misa Isusova Žrtva, koju stvarno *obnavljaju i svećenik i vjernici*. Drugim riječima: sv. Misa je žrtvovni liturgični čin, koji obnavljaju i svećenik i vjernici. Pravo shvaćanje ovog najvećeg liturgičnog čina samo po sebi nas upućuje da aktivno sudjelujemo u činu sv. Mise. Eto, što znači naslov: *Liturgijsko shvaćanje sv. Mise. Ne* znači zapravo *izravno:* ni *povjesno* ni *simboličko* tumačenje *detalja* svetih misnih obreda, već, *na temelju pravo shvaćene liturgijske cjeline sv. Mise,* povući *zaključak: tu je čin svију nas.* Dosljedno: tu i mi moramo s naše strane aktivno sudjelovati.

S toga ćemo to najprije pokazati proučavajući samu liturgiju sv. Mise. A budući da liturgija nije drugo nego jedan dio teologije (uzeli mi teologiju kao znanost ili kao život prožet načelima teologije), to liturgijsko shvaćanje nije odijeljeno od teološkog: ono je isto teološko shvaćanje, izraženo, odraženo u ovom vidljivom i zajedničkom bogoštovnom obliku. Zato ćemo temu o aktivnom sudjelovanju vjernika u sv. Misi ukratko obrazložiti i čisto teološkim, dogmatskim principima. *Kao logični posljedak* toga morat ćemo zabaciti neka *potpuno ili djelomično neispravna*

shvaćanja o sv. Misi i *načine prisustvovanja*, te konačno *iznijeti nekoje praktične upute* u ovom smjeru.

I.

Shvaćanje sudjelovanja u sv. Misi na temelju liturgije.

Pomnjivo ispitujući liturgijski tekst i obrede sv. Mise mi ćemo se moći lako uvjeriti, da je Crkva — propisujući obred i molitve sv. Mise — bila uvjerenja, da je sv. Misa žrtva, koju prinose i vjernici i svećenik, a ne samo svećenik. »Sveta Misa jest žrtva svećenika i puka«: jako i jasno nam dovikuje čitav liturgijski sustav sv. Mise. Tako je taj glas liturgije jasan i glasan, da bi, gledajući *samo* na liturgiju, izgledalo, da su svećenik i puk sasvim jednaki te da je svećenik samo kao nekakav *predvodič* svetih obreda. *Vjerska je dogma* protiv protestanata, da je samo ovim imenom obično zvani svećenik u potpunom i savršenom smislu te riječi: svećenik, te da je on božanskim pravom iznad običnog vjernog puka i da puk bez svećenika ne bi mogao izvršiti svetoga čina Mise. *No pretpostavivši tu dogmu, Crkva* je uvijek *držala i drugu istinu:* da ipak i vjernici prinose žrtvu sv. Mise. Ovu je istinu Crkva tako duboko i jasno ovjekovječila u čitavoj misnoj liturgiji.

Za ovu temu nama je dovoljno promatrati *današnji* misni obred. Jedinstvo između svećenika i puka opaža se već na početku sv. Mise. Na početku svećenik i puk (ministrant) naizmjence jednako mole »Introibo ad altare Dei« — »Pristupit ću k oltaru Božjem« i čitav psalam 42: »Judica me Deus« — »Sudi mi, Bože«, iz kojega su uzete one uvodne riječi. Svećenik i puk jednako se tu međusobno optužuju radi svoje griješnosti i izmjenično zazivlju smilovanje Božje i oproštenje grijeha.

Ovo jedinstvo sudjelovanja u činu sv. Mise nalazi još jačeg izražaja u tihoj molitvi »Aufer a nobis« — »Ukloni od nas«; koju svećenik odmah iza toga moli uzlazeći na oltar, (a u dominikanskom obredu duboko naklonjen pred oltarom): »Ukloni od nas, molimo, Gospodine, opačine *naše*, da čistim srcem *budemo dostojni* (svi mi *ovdje* prisutni — op. pisca) *ući u svetinju nad svetinjama*« t. j. u sveti tajinstveni čin svete žrtve).

Slijedećom molitvom »Oramus te Domine« — »Molimo te, Gospodine«, moli svećenik doista napose za sebe oproštenje grijeha. Ali je to i shvatljivo, jer u svakom slučaju onaj koji prednjači drugima u svetoj službi mora im (pa i ne samo možda viši hijeratički stupanj) prednjačiti u

svetosti: a jasno je, da svećenik i sa čisto liturgijskog gledišta jest *prvi* u liturgiji, prije običnih vjernika. No ipak rijetkost je, da svećenik moli samo za sebe; on obično (uvijek skoro) moli u *zajedničkom obliku i za zajednicu.*

»Početna pjesma« (Introitus — Ulaz) je različita sadržaja; obično je pohvala u čast blagdana, koji se slavi ili izražaj liturgijskog Vremena, koje Crkva proživljuje u to doba. U našem predmetu interesira nas to, da »*Početnu pjesmu*« ili »*Ulaz*« pjeva puk odnosno schola cantorum, a u prvo vrijeme svećenik ga nije nikako ni recitirao. To je vrijedilo za sve što se je pjevalo. Ono, što je pjevao puk (ili pjevački zbor mjesto puka, ili djakon i podjakon), nije pjevao svećenik (biskup), a što je pjevao svećenik nije pjevao narod (Vandeur, O. S. B.: La S. Messa, td. — ital. — Ravenna 1914, p. 83), već bi samo na koncu puk odgovorio s kojim odgovorom kao znakom svojega odobravanja ili vjerovanja. A taj odgovor najobičnije jest »Amen« — »Tako budi«.

Sudjelovanje čitave zajednice u prikazivanju sv. Mise očituje se u izmjeničnom moljenju »Kyrie eleison« — »Gospodine smiluj se« i »Gloria in excelsis« — »Slava Bogu na visini«. — To pjeva cijela Crkva (ili kor), a kada u tihoj Misi sam svećenik čita »Gloria« — »Slava« — opet nam, skoro još jače otskače ovo jedinstvo u žrtvovanju. Jer iako svećenik sam izgovara, to ipak uvijek govori u obliku množine i moli za sve vjernike. *Kada je svršila* »*Gloria*« — »*Slava*« —, svećenik se obraća puku, dava mu Gospodnji pozdrav: »Gospodin s vama«, a puk drugim riječima to isto odvraća svećeniku: »I s duhom tvojim«, *a to znači:* neka i s tobom bude Gospodin. Poslije tog međusobnog pozdrava svećenik poziva sve da se *sada zajedno* pomole (»oremus« — »pomolimo se«), i svećenik *opet* moli u *zajedničkom obliku.*

Kada je svršilo Evanđelje, svećenik tiho, ali za svih, moli: »Po evanđeoskim riječima uništili se naši grijesi«.

»*Credo*« — »*Vjerujem*« — *svaki* izgovara, bilo čitajući bilo pjevajući, u *obliku prvog lica* jednine; ali to je shvatljivo: *jer* vjera je *lični* i slobodni *čin pojedinaca.* Ne možemo vjerovati mjesto drugoga, ali možemo moliti mjesto drugoga, za drugoga i s drugim u zajednici i za zajednicu.

U popratnim riječima prikazanja H o s t i j e svećenik govori u *svoje ime;* ali te se riječi — veli učeni Vandeur (La S. Messa str. 127) — *ne nalaze* (barem u *rimskoj* Crkvi) *prije* XIV. *vijeka.* Osim toga, već se u riječima, koje prate *prikazanje k a l e ž a,* odrazuje se ponovno sudjelovanje zajednice u žrtvi: »Offerimus tibi« — »Prinosimo Ti«. I u njoj se još jasno očituje ne samo zajedničko sudjelovanje puka, nego i *universalnost Žrtve* Golgotske i sv. Mise: »*Prinosimo Ti,* Gospodine, kalež spasenja... za spasenje naše i *svega svijeta.* Amen«.

Značajna je u našem pitanju *molitva* što *odmah iza ove slijedi:* »Primi, Gospodine, *nas* duhom ponizne i srcem skrušene; i takva neka bude žrtva *naša* danas pred licem tvojim, da ti bude mila, Gospodine Bože«. Istog je *zajedničkog* značenja *i molitva poslije pranja ruka:* »Primi sveto Trojstvo...«.

Da, se ovaj *duh zajedničkog* sudjelovanja *oživi u puku,* svećenik se sada, prije nego će započeti bitni i najstariji dio sv. Mise, *obraća* prema puku *i glasnim glasom* dovikuje: »Molite, braćo, da bude moja *i vaša* žrtva ugodna Bogu, Ocu svemogućemu.«

Sada poslije »Prikaznih molitava« nastaje divan, skoro *dramski* prizor u liturgiji sv. Mise. Počimlje »Predslovlje. To je *pravi uvod u svetu Tajnu* u otajstvenu »Svetinju nad svetinjama«: u svetu molitvu *Kanona,* u kojem se nalazi *bit i izvršenje Žrtve:* sveta pretvorba i Pričest. S toga tu treba uistinu koncetrirati svu sabranost uma i svu pobožnost srca. Zato se u »*Predslovlju*« svećenik i puk *kao natječu i izmjenično pobuđuju* na pjevanje hvale Bogu i na pobožnu i duboku sabranost. Pjevajući svećenik »Gospod s vami« šalje svoj blagoslov puku, a puk odgovara istim željama: »I s duhom tvojim« bio također isti Gospod... Svećenik tada izrazito pozivlje vjernike neka podignu »Gore srca«; a prisutni puk šalje utješne glasove: »Imamo (već naša srca gore) kod Gospoda«. Svećenik osokoljen tim pozivlje sve da svi skupno slave Boga: »Hvalu uzdajmo Gospodu Bogu našemu«. I vjernici su živo svijesni i uvjereni o svetosti ovoga poziva na hvalu, te mu odvraćaju: »Dostojno i pravedno jest«. Zatim svećenik *u ime svih nastavlja* da pjeva hvalu Svevišnjemu i tako se svi pobude na dublju sabranost i pobožnost, koja im treba za najsvetiji Čin, koji se približava. On pjeva: »Uistinu je dostojno i... da vazda i svuda *zahvaljujemo* Tebi, Gospodine... I zato *pjevamo* pjesmu slave Tvoje s anđelima i arhanđelima... sa svom silom nebeske vojske govoreći bez prestanka: Svet, Svet, Svet. »Ovdje se — kao u Kanonu na »Communicantes...« —

»Prinosimo Ti ih u zajednici« —, opaža *jedinstvo Crkve na zemlji sa Crkvom na nebu:* t. j. sa čitavim Otajstvenim Tijelom Kristovim. Ovdje se razvija uistinu *veličanstven prizor. Nebo i zemlja se ujedinjuju u jednom hvalospjevu* Bogu i Kristu. *Isus Krist* kao da se diže i ide prema Vječnom Ocu i tu u veličanstvenom stavu svoga vječnog svećeništva i vrhovne glave svoga Otajstvenoga Tijela na nebu, na zemlji i u čistilištu, sluša i prima one hvale i *započetu žrtvu,* eda se i On s njom sjedini prikazujući *sebe i svoje Otajstveno* Tijelo, eda ga još većma uljepša i učini svetim i neokaljanim (Efež. 5, 27).

Kanon je najstarija misna molitva. *Kroz vjekove* je i on pretrpio *različite preinake* ili dodatke, ali *u svojoj biti* je *od prvih vremena* kršćanstva. *I u njemu* se *očito* ispoljuje *jedinstvo sudjelovanja u sv. Žrtvi. Pogotovo,* ako se sjetimo, da je *predslovlje* bilo *neposredno* povezano *(bez »Svet«)* sa kanonom i da se je *na glas* izgovaralo. »Svet« je uveo papa sv. Siksto u II. vij. — Vandeur, l. c. str. 167).

Historički detalji postanka i razvitka ne spadaju na našu temu. Nama je dovoljno, da je sasvim sigurna činjenica, da je kanon svakako od najstarijih vremena. Poznati liturgista *Gihr* (Das heilige Messopfer etc., franc. prev. od Moccaud, Paris Lethieux, 1897, II. 294): »Izvor Kanona, njegova časna antiknost i uporaba čine ga kovčegom svetim, časnim i nepovredivim. *Ako je igda koja crkovna molitva* sastavljena *pod osobitim uplivom* i nadahnućem *Duha Svetoga,* to je sigurno Kanon. On je prožet duhom vjere, odiše pobožnošću, pun je jakosti i djelovanja... Molitve Kanona već su bile posvećene u eri mučenika i u grobnim kapelama katakomba.« (Uzeto iz: Vandeur, l. c., str. 170).

I baš ovaj isti Kanon tako *silno i sugestivno* govori o *sudjelovanju sviju* u Žrtvi sv. Mise. Uzimljemo *današnji tekst Rimskog* misala, koji s *praktičnog liturgijskog* gledišta danas jedino za nas važi. Započinje se, kako nam je poznato: »Te igitur clementissime Pater... supplices rogamus..« — »Tebe dakle, preblagi Oče,... ponizno *molimo i prosimo...«* *Veoma je važna i upadna činjenica: Baš u ovoj najstarijoj i* najklasičnijoj molitvi *svugdje* jasno izbija *zajedničko sudjelovanje čitave zajednice u presv. Činu Žrtve sv. Mise.* Od »Te igitur« — »Tebe dakle« — pa kroz čitav Kanon sve do »Agnus Dei« — »Jaganjče Božji« — uključivo, u liturgijskom

tekstu nema traga izoliranom djelovanju svećenika. Tek kada je već prelomio svetu Hostiju i kada se neposredno približava čas da se najprije svećenik lično pričesti, tada se odrazuje lično obilježje molitava; a to je u molitvama od »Domine Jesu Christe qui dixisti« — »Gospodine Isuse Kriste, koji si rekao« — pa do svoje svete pričesti i dok ne uzme sve ablucije.

O. Dr Dominik Budrović, dominikanac

Sakramenat Pokore

»Na krštenju odriče se duša slobodnom voljom đavla, svega njegova sjaja i njegovih djela, svijeta i njegovih nazora, [1]) da se priključi Kristu i poseti se njegovoj službi. Milost Duha Svetoga dušu s Bogom, čini je dostojnom ljubavi nebeskog Zaručnika, i daje joj pravo da se nada beskrajnim radostima vječnoga blaženstva koje je sam naš Spasitelj usporedio sa svadbenom večerom. Tako je nada sve sveto i posvećujuće ovo sjedinjenje duše sa Kristom po krštenju«. [2])

Po krštenju opraštaju se čovjeku svi grijesi: istočni i osobni, teški i laki, i sve kazne za grjehe; prima u isto vrijeme posvećujuću milost sa ulivenim krepostima i darovima Duha Svetoga. Postaje dijete Božje i član otajstvenoga tijela Kristova, postaje sličan Kristu koji je glava tijela. U jednu riječ, postaje *nova creatura — novi stvor,* [3]) obdaren sa svim svojstvima koja su mu potrebita da može provoditi svoj *novi* život u dioništvu Kristova života. *»Kojigod se u Kristu krstite, Krista obukoste«.* [4])

Krštenjem smo ustali na novi život u Kristu, a umrli grijehu, kako veli sv. Pavao. Pišući Rimljanima pita: *»Koji smo umrli grijehu, kako ćemo još živjeti u njemu? Ili zar ne znate da svi mi koji smo kršteni u Krista Isusa, da smo u smrt njegovu kršteni? S njim smo dakle ukopani krštenjem u smrt, da kao što je Krist uskrsnuo od mrtvih slavom Očevom, tako i mi u novom životu da hodimo. Jer ako smo s njime najuže združeni u sličnost smrti njegove, bit ćemo i uskrsnućem, znajući to, da je naš stari čovjek*

[1]) To čine kumovi u nadi da će njihovi štićenici to učiniti kad dođu do porabe razuma i spoznaje o krštenju.
[2]) C. Marmion: Sponsa Verbi.
[3]) II. Cor. V, 17.
[4]) Gal. III, 27.

s njime razapet da se uništi tijelo grješno, te mi više ne robujemo grijehu.. Tako i vi držite sebe da ste mrtvi grijehu, ali živi Bogu, u Kristu Isusu Gospodinu našemu. [5])

Za ovakve nije potrebno nikakvo drugo opravdanje, jer su ga u punoj mjeri postigli na krštenju. Stoga kaže Tridentinski sabor: »Kad bi u svih preporođenih bila tolika harnost prema Bogu, te bi pravednost što su je njegovom ljubavlju i dobrotom primili u krštenju trajno čuvali, ne bi bilo potrebno da bude ustanovljen drugi sakramenat za opraštanje grijeha osim sv. Krsta.« [6])

Imade tako sretnih duša koje do smrti čuvaju svoju krsnu nevinost. Ali veliki broj krštenih pada pod teretom svoje slabe naravi i gubi božanski život primljen na krštenju. Što će dakle biti s takvima? Je li za njih propada nada u spasenje? — Nije. Bog koji je *bogat milosrđem* [7]) dao je i njima sredstvo kojim opet mogu zadobiti izgubljeni život milosti. To sredstvo je sakramenat Pokore. »Budući da Bog, koji je bogat milosrđem, pozna našu slabost, i onima je dao lijek života koji su se kasnije predali u ropstvo grijeha i vlast zloduha, a to je sakramenat Pokore, po kome se palima iza krštenja primjenjuje blagodat Kristove smrti.« [8])

Svemogućtvo u praštanju

Svaki je teški grijeh otpad od Boga. Ako još imamo na umu da grijeh uključuje u sebi prezir Božje velikodužnosti kojom nam je, bez ikakve naše zasluge, udijelio na krštenju tako dragocjene darove, onda bi mogli misliti da on nikada više ne će pokloniti svoje prijateljstvo nezahvalniku.

Ali Bog *ne će da pogine bezumnik, nego da se vrati sa svoga puta i da se spasi.*« [9]) Tridentinski sabor govoreći o Pokori navodi riječi Ezekijela proroka: *Obratite se i činite pokoru za sva vaša zlodjela, i ne će vam opačina biti na propast.* [10]) Crkva u molitvi X. nedjelje po Duhovima govori: »Bože, koji svemogućstvo svoje očituješ najviše praštajući i smilujući se, umnoži nad nama svoje milosrđe«. A u prvoj molitvi velikih litanija: »Bože, kome je vlastito smilovati se vazda i praštati...«

5) Rim. VI, 2—11.
6) Sess. XIV. c. I.
7) Epf. II, 4.
8) Trident. Sess. XIV, c. I.
9) Ezec. 33, 11.
10) Ezec. XVIII, 30.

Tumačeći Isusove riječi: *Što je lakše reći: opraštaju ti se tvoji grijesi, ili reći: ustani i hodi,* [11]) veli sv. Ivan Zlatousti: »Kao što je duša vrijednija od tijela, tako je veće oprostit grijehe nego li izliječiti tijelo. Ali budući oproštenje grijeha nije vidljivo, a ozdravljenje je vidljivo, učinio je ono manje što je vidljivo, da dokaže ono veće, ali što je nevidljivo.« [12])

Uistinu veće je čudo opraštanje grijeha nego li samo stvaranje, jer je veći ponor koji Boga dijeli od grijeha nego li od ništavila. Ali Bog, *čije je milosrđe od vijeka* [13]) premda mrzi na grijeh, ipak ljubi grešnika. U Evanđelju nam je zapovjedio: *Budite milosrdni kao što je i Otac vaš milosrdan.* [14]) S te strane se je najjasnije otkrio ljudima, tako da čitavo djelo otkupljenja i posvećenja možemo nazvati djelom milosrđa. Zato Okrunjeni Pjesnik govori: *Puna je zemlja tvoga milosrđa, Gospodine.* [15]) I upravo to milosrđe kojim je digao čovjeka do veće visine nego li je bio prije pada u našim očima nadilazi sva njegova djela: *Blag je Gospodin prema svima, i milosrđe njegovo nadilazi sva njegova djela.* [16])

Ova ljubav kojom Bog ljub grešnika nije ljubav prijateljska, nego sažaljenje. Grešnik je, uza svu svoju nezahvalnost, njegov stvor koji na sebi nosi sliku svoga Stvoritelja, i Bog ne može zabaciti to svoje remekdjelo, nego hoće da ga izvede iz bijede u koju se svojom krivnjom uvalio. *Ti ljubiš sve što je na svijetu i ne mrziš ništa od onoga što si stvorio... Ti, Gospodine, koji ljubiš duše svima, jer su oni tvoje djelo.* [17])

Ali veličina Božjeg milosrđa očituje se ne samo u velikodušnosti kojom oprašta, nego osobito u tome što on praštajući preporađa. Njegovo božansko oko pada na dušu dok ona ni ne misli da se vrati k svome Ocu. Ali taj pogled poput sunčane zrake osvijetljuje njezne zakutke, ona počinje shvaćati svj položaj i težiti za oslobođenjem, dok je kajanje ne spremi za oproštenje. Onda postaje vrijedna ljubavi i prijateljstva, pošto su grijesi oprani u Krvi Jaganjca i u njezinim suzama.

11) Math. IX, 5.
12) Th. Aquinatis: Catena aurea, p. I. p. 112.
13) Ps. 102, 17.
14) Luc. VI, 36.
15) Ps. 118, 64.
16) Ps. 144, 9.
17) Sap. XI, 25—27.

Ovu povijest svakoga obraćenja nalazimo kod Ezekiela proroka: ... »*Bila si bez odijela i puna stida. Prolazeći pokraj tebe i videći da si došla u godine i u doba da budeš ljubljena, prostro sam tvoj plašt preko tebe i pokrio sam tvoj stid. Zakleo sam ti se i sklopio s tobom zavjet, govori Gospodin Bog, i ti si postala moja.*«[18])

Ovaj plašt kojim Bog zaogrće dušu jest milost kojom je potiče da se vrati sa zloga puta. Primjećuje Segneri da Bog ne hvata dušu u mrežu, nego je obavija plaštem, tj. ostavlja joj i slobodu da se po volji i ogluši milosti. Ali je neodoljivo privlači svojim milosrđem i ljubavlju. Zato kaže sv. Augustin: »Obazreo si se na duboku propast moju i desnicom si svojom iščupao sa dna srca moga grdosiju pokvarenosti. To je značilo: potpuno ne htjeti, ako sam ja želio, a htjeti, ako si ti tražio. — A gdje je bila za toliko godina moja slobodna volja? Iz kakova je to ona dubokog; tajnovitog skrovišta najednom iskrsnula, da ja prignem šiju pod blagi jaram tvoj, a ramena pod lako breme tvoje, Kriste Isuse, pomoći moja i Otkupitelju moj?« [19])

Ali sve kajanje i sva težnja za oproštenjem kršćaninu bi bila uzaludna bez sakramenata. Da se izvrši ona duboka promjena u duši, treba da njezini čini kojim se diže prema oproštenju dobije sakramentalni pečat. Kao što je Isus rekao desetorici gubavaca: *Idite, pokažite se svećenicima,* [20]) te su se tek onda očistili kad su otišli, tako on veli i duši koja se želi očistiti od grijeha: Idi, pokaži se svećeniku. Ne bilo kojem svećeniku, nego ispovijedniku. Tamo gdje svećenik sjedi mjesto Isusa kao sudac i otac, tamo se istom dobiva oproštenje. Tamo se događa ono nevidljivo, ali najveće čudo, gdje od grešnika postaje pravednik, od neprijatelja dijete. Tamo se opet dobiva život darovan na krštenju, a izgubljen po grijehu. Tamo se duša zaodjeva plaštem Kristove milosti i postaje njegova. Zato je Ispovijed kao drugo krštenje.

O. Pavao Badurina

[18]) Ezec. XVI, 7—8.
[19]) Confess. IX, 1.
[20]) Luc. XVII, 14.

Nova Misa Lorenza Perosi-a

Jubilarne svečanosti prigodom 400-godišnjice rođenja Sv. Karla Boromejskoga zaključile su se u Milanu na njegov blagdan. Tom prigodom izvela se po prvi put nova misa od Maestra Perosi-a, čuvenog dirigenta Sikstinske kapele i sada talijanskog akademika. Misa se zove »In honorem S. Caroli«. Milanska katedrala dobila je skoro nove orgulje, jedne od najljepših na svijetu.

Kako da počnem s liturgijskom obnovom vjerskog života

Sveta mater Crkva vjerski život svojih članova organizira u prvoj svojoj stanici koju zovemo *župa*. Župa je vjerska obitelj, kojoj je na čelu svećenik, da se s njime zajedno, u crkvama okuplja oko vječnog Svećenika: *euharistijskog Isusa.*

Danas nije dostatno da brojimo vjernike po maticama rođenih, vjenčanih i umrlih. Zapravo, na stvari su samo oni Kristovi vjernici, koji se sa svećenikom sastaju kod oltara Božjega. Sa oltara, preko nedjeljnih svetih misa, možemo znati pravi broj vjernika-župljana. Pače, usuđujem se i to kazati, da ni broj prisutnika svetoj misi nije uvijek stvarni broj *praktičnih* vjernika. Koliko kršćana samo mehanički, bez duše i srca, sudjeluju površno i samo na izvanju svetoj misi?! Ovo makinalno i površno prisustvovanje svetim Tajnama odgovara onom praktičnom nevjerstvu kojim je opoganjen današnji, inače kršćanski, svijet. I među organiziranim katolicima može se naći po koji slabunjavi i prividni vjernik koj je daleko od središta vjerskog života, od Žrtve svete mise.

Misa je najdragocjenije blago svete Crkve. Ona je središte Božjeg štovanja. Ona je čisto vrelo nadnaravnog života. Idući k oltaru — idemo Bogu.

Nije onda čudno, da potreba obnove vjerskog života nametnula je dužnost liturgijskog gibanja. Liturgijski je pokret jedno čisto i autentično sredstvo i pomoć da se u župskoj zajednici probudi i osnaži kršćanski život. Ali, kako pravo opaža S. Bogoljuba u 9. broju našeg časopisa, liturgijski rad ne donosi plodova od danas do sutra, i liturgijska obnova ima da počne s najprimitivnijim, najelementarnijim stvarima, kako bi se malo po malo postigao onaj ideal što ga postavlja moderno liturgijsko gibanje, zato treba sustavno i bez prestanka raditi na tome.

Liturgija je dio pastirskog bogoslovlja. Ona je dušobrižništvo na djelu. Liturgijski rad je dužnost svećeničkog života i apostolata. Dakle, o svećeniku ovisi, da li će veći ili manji broj njemu povjerenih duša razumjeti i prihvatiti da je liturgija važno sredstvo solidnog kršćanskog života. Jer, teško je pretpostaviti, da li igdje ima katolika koji pohađaju crkvu, a da nimalo nemaju ni smisla ni volje da razumiju svete Tajne i da unaprijed odbijaju svoje duhov-

no sudjelovanje pri službi Božjoj. A o pomoći milosti Božje, i da njezino svijetlo i snaga neće pratiti svećeničko nastojanje oko probuđenja liturgijske pobožnosti, nije ni da govorimo, jer milost Božja voli poticati dušu na svako dobro nego li što ista duša voli se svačim okoristiti da unaprijedi svoj nadnaravni život.

U obnovi kršćanskog života pomoću liturgije ima, dakle, glavnu ulogu svećenik. Ja ću iznijeti svoje mišljenje o tome, kako se svećeniku u praksi vladati, da kod povjerenih duša probudi zanimanje za liturgijsku pobožnost.

Tri stvari od strane svećenika odmah staju na put da protiv svoje najbolje volje ne uspije u svom žaru oko liturgijske obnove svoje župe. Te su: manjak solidne liturgijske naobrazbe, iščekivanje brzog uspjeha svoga rada i nepoznavanje duševnog terena svoje župe.

Na to troje ću se osvrnuti u ovom članku, a u drugom ću pokazati metodu koju da prihvatimo u svom radu u liturgijskoj obnovi župe.

1 — Svećenik ima da najprije sebe spremi liturgijskom naobrazbom. To je bitni uvjet liturgijskog pokreta u župi. Bez njega slama može se samo učas zapaliti, ali tako učas i utrnuti se. Vatra se može razplamsati i trajati samo na valjanim drvima. Volja je slijepa moć, hoće joj se razumnog svijetla da zaželi, htije i zaljubi se u nešto. Liturgija je po sebi svakomu prava nepoznanica. Treba ju istražiti i naći. Ona je blago, ali zakopano.

Svećenik treba da je na čistu, da je liturgija pravi kvasac kršćanskoga života koliko njemu toliko i njegovom stadu. Ona će uskrisiti sav duhovni život. Svećenik u svom bogoslovnom studiju uči i liturgiju. Liturgijom je obavit sav njegov svećenički život. Prve satove svog dnevnog života on po dužnosti posvećuje temeljnoj liturgiji, a ta je sveta misa. On sakramentalno, to jest liturgijski opći sa svijetom. Prve su njegove dužnosti da prinosi žrtvu, posvećuje, propovijeda, predvodi. To se sve zbiva u liturgijskom liku. Svećenik kao svećenik jest čisto liturgijski čovjek.

Liturgija je u sebi sva osjetna. Mora da tako bude. Osjetna je čovječja narav. Duh ljudski djeluje osjetno. Sjetila pružaju materijalnu građu duhovnom životu. Bog se ljudima u Kristu očitovao osjetno. Toma je vidio i opipao ukrsnulog Isusa, zatim je uskliknuo: Gospodin moj i Bog moj! U božićnoj Poslanici ističe nam sv. Pavao, da se tog blagdana ukazala ljudima blagost i čovjekoljublje Spasitelja našeg Boga (Tit. 3, 4). U tom je skrajna ljubav Boga prema čovjeku, što se Bog osjetno i na čovječju pokazao ljudima. Liturgija našim sjetilima očituje Krista i Njegove milosti.

Uloga je sjetilne liturgije da nam objavi istine koje se kriju u njoj. Liturgija ne zastaje na svojoj osjetnoj strani. Ona je kao tablica na raskršću puteva, koja kazuje kojim nam je putem ići da ne zabasamo. Tako nam liturgijski znakovi pače pokazuju prstom na Krista i njegovo djelovanje među ljudima. U liturgiji sakramentalnoj skriva se Isus Krist da bude put, istina i život našem životu.

Svećeniku nije dosta da pomnjivo i svestrano pozna vanjsku liturgiju, nego, što je glavno, da pozna vjeru, dogmatske istine koje su po liturgiji uobličene u sjetilne znakove.

U liturgiji prvo mjesto ima sveta Misa, koja zapravo i jest prava liturgija. Ona je liturgijski *strahoviti Misterij*, kako svetu Misu zove Sabor Tridenski. Ona je kršćanski i Betlehem i Kalvarija i Uskrs i Duhovi. Nad njom uvijek čujemo glas nebeskog Oca, koji nam nad svakom misom govori: Ovo je moj Sin ljubljeni, u kojemu sam se nasladio (Mat. 3, 17). Misa je i obnova, i ponavljanje, i prosljeđenje, i nadopuna, i okrunjenje i završetak otkupiteljske Žrtve našeg Gospodina i Spasitelja. Kršćani na Misi stvarno i doslovno okrenuti su i idu Bogu *po Gospodinu našem Isusu Kristu.* U misi kalvarijska Žrtva iz prošlosti prelazi u sadašnjost. Koliko je misa, toliko je sadašnjih i živih historijskih Kalvarija. Sa suncem kalvarijska Žrtva putuje oko stožera zemaljskoga po svoj zemlji, da iznova bude nadnaravno Sunce svega kršćanskog života.

Shvaćanje liturgije samo sobom traži nauk dogmatike. Dogmatika oživljava liturgiju. U obnovi kršćanskog života župe putem liturgije ne može se svećenik zadovoljiti jednoć svršenim školskim naukom. Škola je uputa, inicijacija životu. Životno i dnevno baratanje koliko s liturgijom toliko i s dogmatikom nužno je potrebno savremenom svećeniku da uzdrži u sebi vatru žara za svetim pothvatima, među kojima na prvom mjestu stoji liturgijsko gibanje. Što je god svećenik više naobražen u zvaničnim stvarima, tim je oduševljeniji i spremniji za svoju misiju. I Isus Krist se pomagao u svojoj misiji time što je napredovao *u mudrosti* i u dobi i milosti kod Boga i ljudi (Lk. 2, 52). A par redaka prije donosi evanđelist Luka, da je Krist zato bio duhom jak, jer je bio *pun mudrosti*, i milost je Božja bila na njemu (Lk. 2, 40).

Kad bi se tražilo da svaki svećenik ima biti profesionalni kapacitet, e da uspijeva u svojim dušobrižničkim pothvatima, onda bi to bilo pretjerano, ali bar mali specijalist ima svatko da bude prije nego li će se staviti na ozbiljni posao da u njem uspije. Prije radnje treba znanje.

Pače da se spremimo za rad na liturgijskom preporodu župe trebamo i *povjesnog* znanja katoličke liturgije. Mnoge su liturgijske stvari nerazumljive, ako im ne znamo povjesno rođenje i razvitak. I u liturgiji je povijest učiteljica života.

2 — Druga je silna smetnja uspjehu liturgijskog života župe, što nepametno očekujemo brzi i lični uspjeh svog rada. Sveti arški župnik tek nakon dvadeset godina svetačkog rada uspio je da uništi ples u župi. Možda u ono doba u njegovoj župi nije ples bio tako sablažnjiv kao danas. Ali on je svetačkim očima gledao svako slobodno sjetilno gibanje, i da ono, naoko bez grijeha, katastrofalno tuče krepost duha, zato ga je neumorno razbijao na svakom koraku i u svakoj prigodi, te je konačno ubrao plodove svog samoprijegornog rada. Slično je u današnjem tako zvanom »slušanju« svete Mise. Ono je u sebi kao nevino. No, kad svratimo pažnju na rezultate tako »slušane« svete Mise u realnom svagdanjem životu gledom na borbu protiv ove ili one strasti, ili u obiteljskom životu, ili u dužnim kršćanskim odnosima pravde i ljubavi prema bližnjemu, tada, na žalost, vidimo, koje štetne posljedice sobom nosi to, što sa nerazumijevanjem i bez lične žrtve i aktivnosti na misi stojimo kraj tog Božanskog Otajstva.

Uspjeh liturgijskog rada ne možemo očekivati s dana na dan. Svećenik treba da zna, da je svaki njegov posao rad za vječnost. Vječnost je i preduga, da bi morali plod svog rada ubirati danas ili sutra. Ima vječnosti vremena, da osvane dan žetve. Božje veoma sporo ulazi u čovječje. Hoće se ne samo solidnog i metodičnog rada da nadnaravno zauzme i prožme ono što je naravno, nego se tomu hoće i vremena. Vječne duhovne stvari ne mogu se složiti s našim egoizmom, čija ambicija i naglost mogu samo smetati i razbijati Božje stvari. Po Nikodemu Krist kaže svom radniku, da u pitanju duhovnog preporoda vjetar puše, gdje hoće, i šum njegov čuješ, ali ne znaš, otkuda dolazi i kuda ide (Iv. 3, 8).

Kad bi bar svećenici prihvatili istinu života, da je naše samo nastojanje, rad i žrtva, a uspjeh da na nas ne spada jednako kao i lanjski snijeg!! Uspjeh je stvar Božja i lična onih kod kojih radimo. Ova metoda rada otvara put i njegovom uspjehu. Poniznost je neiscrpivljivo vrelo uspjeha u Božjim poduzećima. Otkada je Bog svratio pažnju na Marijinu poniznost, otada je njezino djevičanstvo postalo toliko plodno, da će Ju radi toga svi naraštaji zvati Blaženom. Radna poniznost jest ujedno i potrebna molitva za uspjeh Božje stvari. A sve molitve od jutra do večera za probuđenje vjerskog života, ako ne potječu iz duha radne poniznosti, ostaće neplodno kao suho drvo.

Na nama je dakle, da solidno i metodično radimo na polju liturgijskog pokreta, a Bogu, dobroj volji vjernika i prijatelju vremenu, ostavimo pitanje uspjeha.

3 — Da s Božjom pomoću uspijemo u liturgijskom radu, treba da dobro omjerimo i poznamo teren svog rada. Tu ima odlučnu ulogu opći vjerski život župe, a posebno, na kojemu je stepenu njezin euharistijski život. Neko je istinu kazao, kad je tvrdio, da prije trebamo biti ljudi zdrave glave i poštena srca, da zatim možemo biti svijesni i istinski vjernici. Vjera u svoj punini ulazi u zdravu i bistru pamet te u čisto srce. Okaljano srce, po logici strasti i grijeha, je materijalistično i revolucionarno. Kršćanska pamet prihvaća u prvom redu liturgijska pomagala nadnaravnog savršenstva. Katolički mentalitet ide k izvoru Života, koji je sakriven pod liturgijskim velom.

Dakle, prije treba prosvijetliti kršćane vjerskim istinama, da mogu razumjeti euharistijsku Tajnu i u Njoj aktivno sudjelovati. Katekizacija sprema tlo liturgijskom gibanju. Ko nezna čitati slova, kako će dizati rečenice!? Ko nije prosvijetljen u vjerskim istinama, kako će biti prosvijetljen liturgijskim životom? Pred Kristovim zahtjevom da njegovi pristaše moraju vjerovati u Euharistiju, prema svjedočanstvu sv. Ivana (6, 66) mnogi od njegovih učenika odstupiše, i nijesu više išli s Njime. Radi totalne žrtve razuma pred euharistijskom Tajnom umalo da nijesu odstupili i dvanaestorica apostola, pa i njima nakon odlaska prvih apostata, stavlja Krist pitanje: ne ćete li i vi da otidete? Kao da je Krist bio spravan i njih žrtvovati, a ne odstupiti od ustanove presvete Tajne kruha i vina, pa onda potražiti jače junake za žrtvu razuma.

Mislim da će liturgijski pokret ostati baština izabranih, ali jednako mislim, da ovi odabrani utjecat će blagotvorno na ostale kršćane koji će imati manje smisla za liturgiju, jer i psići jedu mrvice, što padaju sa stola gospodara njihovih (Mat. 15, 27). I u tim mrvicama sadržana je velika vjera naših žena Kananejka. Ljudi uvijek živu iz života malog broja elitnog svijeta. Liturgijska elita davaće života ostalom broju običnih vjernika.

Dakle liturgijsku akciju u župi udesićemo prema nivou općeg kršćanskog života. To znači, u kršćanskom životu moramo voditi liturgijsku akciju. Liturgjska akcija uspijevaće u župi napram tomu, kakova je i kolika je opća vjerska naobrazba župljana.

O. Leonard Bajić, franjevac.

Značenje crkvene zgrade

1. Crkve se *podižu*, ukoliko je moguće, posred naselja ili među stanovima u znaku, da Bog prebiva uz ljude kao pastir među ovcama. Ako je moguće, crkva se gradi na brijegu, jer je »grad Božji«, jer je sveti hram u Jerusalemu bio podignut na brijegu i jer je Krist sagradio svoju Crkvu na stancu kamenu (klisuri). On je rekao Petru: »Ti si kamen i na tom ću kamenu sagraditi crkvu svoju.«

Crkva u obliku latinskog križa, odgovara Križu Isusovu i Njegovom Tijelu. Apsida odgovara Njegovoj glavi, kapele kod svetišta Njegovoj trnovoj kruni, pobočne kapele Njegovim rukama, lađa nogama, a kupola (kuba) Isusovom uzvišenom nauku. Isto tako sjeća nas na Propetoga Spasitelja crkva u obliku grčkog križa. Okrugli ili poligonalni oblik crkve simbol je Boga, vječnosti i katoličke Crkve, koja je proširena po svemu krugu zemaljskomu. Oblik sa četiri zida sjeća nas sv. šatora što ga je po Božjoj naredbi učinio Mojsije te nebeskog grada Jerusalema, o kojem govori Apokalipsa. Četiri zida znače četiri stožerne kreposti i četiri dijela svijeta.

2. Crkva je *kuća Božja*. »Gospod je u svome hramu, neka muči pred Njim sve mnoštvo« (Žid. 20, 20). »U kuću ćemo Gospoda poći« (Psal. 121, 1). Crkva je šator Gospodnji, sveti Njegov hram, mjesto sveto, vrata raja, prispodoba

raja, Božje prebivalište među ljudima, Betlehem, Kalvarija, stan Isusa Kralja i svetih. Slika je katoličke Crkve. Za vjernike je mjesto molitve, posvećenja, utočišta, utjehe, mira i radosti, škola je duhovnog života i mjesto spasenja. Od II. vij. crkva se smatra i kućom Božjom i kućom ljudi (ekklesia oikos, o kodome, domus Dei).

Crkva nas sjeća *Tijela Isusova*, koji je rekao: »Ako razrušite ovaj hram, u tri ću ga dana sagraditi« (Iv. 2, 19). Rekao je također: »Kamen koji su odbacili graditelji, uzet je za ugaoni kamen.« Isus je temelj apostola i proroka (Ef. 2, 19).

Crkva je *simbol raja*, nebeskog Jerusalema, o kojemu govori Apokalipsa (21, 2—4): »Vidio sam novi sveti grad Jerusalem, koji silazi s neba od Boga poput zaručnice, koja se ukrasila svome mužu. I čuo sam veliki glas s prijestolja gdje govori: Evo Božjeg šatora među ljudima, jer će stanovati među njima i oni će biti njegov narod i sam će Bog biti s njima.«

Crkva je slika *neba i zemlje*. Zvijezde na plafonu i svijeće sjećaju nas zvijezdanog neba, a »vječno svijetlo« žarkog Sunca. Uresno cvijeće, zelenilo i tapeti predstavljaju nam lijepu prirodu.

Crkvena zgrada je simbol katoličke *Crkve*, prema poznatoj rečenici: »Ecclesia materialis significat ecclesiam spiritualem« — (Materijalna crkva označuje duhovnu crkvu). Svaki kršćanin je kao jedan kamen te zgrade, a svi zajedno, kršćanska su zajednica. Bolje tesani kameni izvrsniji su vjernici. Malta (mort, žbuka), kojom je sljubljeno kamenje, krv je mučenika i ljubav kršćanska.

Kripta i grobovi u crkvi sjećaju nas na *trpeću Crkvu*, t. j duša u čistilištu. Figure zmajeva, zvijeri, pogana i drugih, koje se nalaze na nekim katedralama izvana, sjećaju nas *vojujuće Crkve* proti svojim neprijateljima. Ali triumfalni luk, figure anđela, svetaca i Krista u crkvi i na uzvišenim mjestima izvan nje, pokazuju nam *slavodobitnu Crkvu*.

U prenesenom smislu crkva je simbol *našeg tijela*. Sveti Pavao piše (I. Kor. 3, 16—17): »Ne znate li, da ste hram Božji, i da Duh Božji stanuje u vama? Jer hram Božji svet, to ste vi.«

3. *Predvorje* starokršćanskih bazilika, bilo je vrlo značajno. Zvalo se je paradiz (raj). Sjećalo je vjernika na raj zemaljski, ali i na pokoru, koja se tu javno obavljala.

U predvorju je bio zdenac kod kojega su se vjernici prali i škropili vodom moleći za oprost grijeha i misleći na milost posvećujuću i preporođenje po sv. Krštenju. Ujedno je zdenac simbol Isusa, koji je rekao Samaritanki, da je On izvor vode žive. U srednjem vijeku predvorje se počelo upotrebljavati za grobište i kao mjesto utočišta. Tu često dolaze siromasi, da ih darujemo i zaslužimo proštenje grijeha.

Gdjegdje u predvorju nalazi se velika slika sv. Kristofora s Djetićem Isusom kao znak da činimo dobra djela i da budemo očuvani od nagle smrti. U predvorju katkada vidimo uklesane ili naslikane deset zapovijedi Božjih, jer nas one vode u život vječni (Mar. 19, 17).

4. *Pročelje i portal.* Pročelje je lice crkve, pa se mnogo ukrasuje osobito na romanskim i gotskim crkvama. »Gospod ljubi vrata Siona« (Psal. 86, 2). Portal je simbol Krista, koji kaže: »Ja sam vrata, kroz koja se ulazi k Ocu« (Iv. 10, 7; 14, 6). Dvoja krila na vratima simbol su božanske i čovječanske naravi u Isusu ili Starog i Novog Zavjeta. Trostruka vrata (već od II. vij.) znače Presv. Trojstvo, četverostruka znače četri strane svijeta, četiri evanđeliste i četiri čavla Isusova.

Sve što resi pročelje i portal ima lijepo i duboko značenje. Tu se postavlja lik Boga Oca sa kuglom, Presveto Trojstvo ili Isus na prijestolju (maestas Domini — veličanstvo Božje). Često se viđa naslikan i opći sud: Isus drži »knjigu života« sa slovima Α — Ω (početak i svršetak), a uza nj su 12 apostola, pa anđeli, vragovi, prokleti i blagoslovljeni. Na trima portalima Notre Dame u Parizu prizori su općeg suda, raja i pakla. Nekad su oko Krista samo 4 evanđelista ili njihovi simboli. Postavlja se i Janje na oltaru, kojemu se klanjaju anđeli, 12 staraca, uz druge prizore, kako to opisuje Apokalipsa. Na pročeljima dolazi život Isusov: Rođenje, Preobraženje, Razapinjanje, Uskrsnuće, Uzašašće. Dolazi Isus kao Kralj slave ili kao pobjednik gazi lava i zmaja.

Iz Staroga Zakona nalaze se na portalima tipovi Krista, kao razni patrijarsi, veliki i mali proroci. Dolazi »stablo Jese«, ilustracije psalama, sinagoga i Crkva, Concordia Veteris et Novi Testamenti, Adam i Eva, istjerani iz raja, u znaku pokajanja.

U portalima se postavljaju razni prizori iz života Bl. Djevice, osobito Gospa s Djetićem, Blagovijest, Njezino

krunjenje za Kraljicu neba. Ovdje su ti prizori vrlo podesni, jer je Gospa »vrata nebeska«.

Od anđela najviše viđamo sv. Mihovila. Od apostola sv. Petra i Pavla. Od raznih drugih svetaca najobičnije su patroni mjesta ili crkve.

Na portalima vide se ilustrovane evanđeoske priče, kao: pet mudrih i pet ludih djevica, pa djevice koje predstavljaju kreposti ili mane. Tu su i slobodna umijeća, labirint, kolo sreće, crkvena godina, radovi u pojedinim mjesecima, sibile i dr. Životinje, ptice, ribe, zmajevi, bilje i cvijeće na portalima imaju moralno značenje. Na katedrali u Lausani ima najviše simbola. Tu je zodijak, mjeseci, godišnje dobe, »četiri elementa svijeta«, vjetrovi, rijeke zemaljskoga raja, noć i dan te razne životinje, nemani i nakaze.

Veliki okrugli prozori na pročelju zovu se *rozeta* (ruža) sa svojim šarenim staklima simbol je Božjega oka, krune Isusa Kralja ili Bl. Djevice Marije.

Zvonici na pročelju crkava simbol su obrane i jakosti Crkve protiv neprijatelja.

Tri *stepenice*, kojima se ulazi u crkvu, sjećaju nas triju kreposti: Vjere, Uhvanja i Ljubavi te uzdignuće pameti i srca k Bogu.

U crkvu ulazimo na vrata od zapada. Zapad predočuje sumrak i noć, svijet i grijeh. Idemo prama glavnom oltaru na Istok, k Suncu, k Isusu.

5. Crkvena je *lađa* poput Noeve lađe za općeg potopa — ili poput lađe sv. Petra, koja se nije potopila, jer je Isus utišao oluju. Crkva je zapravo lađa. Zvonik bi joj bio katarka, križ sidro, zastava simbol pobjede Isusove, sv. Petar je kormilar (odnosno sv. Otac Papa), apostoli su veslači, svećenici i đakoni mornari, a puk putnici koji plove preko mora života u luku vječnog spasenja.

Kripta je negdje ispod lađe ili ispod presbiterija ili ispod glavne apside. Sjeća nas betlehemske štalice ili pećina u kojima su pustinjaci živjeli ili grobova mučenika, raznih svetaca.

Pod označuje siromahe duhom, ali su oni veliki pred Bogom. Poniznost je temelj kreposti. S toga kaže psalmista: »Duša se moja priljubila podu« (Psal. 118, 25). Na podu crkve vide se grobne ploče, bilinske i geometrijske

figure, zodijak i drugo, ali ne smiju biti križi ili sveti znakovi, kao ni poganski motivi.

Visina *zidova* označuje nadu i krijeposti, a širina ljubav prema Bogu i bližnjemu. *Stupovi* u lađi simboli su apostola, odnosno biskupa i naučitelja i svećenika. Po Apokalipsi (21, 14) u nebeskom je Jerusalemu 12 stupova sa 12 imena apostola. Šibenska katedrala apostola sv. Jakova, na primjer: ima 12 stupova. Dva stupa su apostoli sv. Jakov i Ivan (Gal. 2, 9) napose. Temelji (baze) stupova su apostoli, stupovi su biskupi, a kapiteli su riječi sv. Pisma. Kapitel s lišćem i cvijećem u kojemu je ljudska glava, od IX. vj. je simbol ugodnog boravka u sjeni i u mirisima (odnosno u milostima i krijepostima). Ptice u kapitelima također su simboli ljudi.

Prozori kroz koje dolazi svjetlost i toplina, simboli *su* milosti i gostoprimstva Crkve, u koju može svatko doći. Prozori su simboli naših pet ćutila. Prorok Jeremija (9,21) prispodablja oči sa prozorima. Dvostruki prozor je ljubav prama Bogu i bližnjemu. Trostruki je u čast Presv. Trojstva. Rešetke gvozdene radi provale lupeža, znak su, da ne smiju ući lupeži i vuci u stado Kristovo. Kristalni prozori simbol su čistoće, krštenje i mudrosti. Šareni prozori daju crkvi čarobnost, ugodnost i mističnost.

Plafond s krovom znaci su kršćanske ljubavi koja pokriva mnoštvo grijeha (1. Petr. 4. 8), potom biskupa, svećenika i propovijednika (naučitelja), koji brane Crkvu od nasrtaja pogana i krivovjernika. Ujedno je krov simbol čežnje i tajne slutnje za nebesko. I crijepovi su kao brojni štitovi na obranu Crkve od neprijateljskih strijela.

Ograda (cancelli) dijeli lađu od presbiterija ili svetišta, jer se svećenstvo razlikuje od vjernika, Crkva naučavajuća od slušajuće, kontemplativni život od aktivnog. S toga je *presbiterij* uzdignut za nekoliko stepenica, kao *i kor* koji povezuje svećenstvo s pukom, i kao svetište. Sav ovaj dio u kršćanskim bazilikama ranog srednjeg vijeka predstavlja »vinograd Gospodnji.«

Svetište sa svojim glavnim oltarom odgovara mističnoj glavi Krista i nad njim je kupola. Odijeljeno je ogradom. Sjeća nas svetinje nad svetinjom u sv. šatoru i Salamonovom hramu. Pred njom je visoki triumfalni luk kao znak slave Božje i one duge, koja se je pojavila na nebu kada je Noe poslije općeg potopa prikazao žrtvu.

D. Krsto Stošić

Što da se pjeva na đačkoj Misi?

Čini se, da je u zadnje vrijeme ova tema postala aktuelna. Mnogo se o njoj piše i govori. Želim da i sâm nešto o tom kažem, nešto što će konačno izlaziti iz područja teorije.

Mi svi u katoličkoj crkvi u pogledu pjesme uglavnom patimo od *protestantizma:* pjevamo razne pobožne pjesme sa više ili manje crkvenim tekstom i melodijom, umjesto da pjevamo liturgijske tekstove i liturgijske melodije. Odmah na početku ističem žalosnu činjenicu: *Takvo stanje postoji samo u rimokatoličkoj crkvi* i odatle dolaze sve one nedaće, koje prate i crkv. glazbu i crkv. pjevanje, odatle je proizašla i današnja profanacija teksta i melodije. Dakle dekadansa u potpunom smislu riječi. A pošto je pjevanje sastavni dio same liturgije, stradala je od toga i ona. Tko zna da li bi danas bilo potrebno ulagati toliko truda oko liturgijske obnove, da nam se kojom srećom liturg. pjesma u crkvi sačuvala?! Jer pjesma je moćan faktor i u proživljavanju i u propagandi.

Protestanti nemaju onakvih liturg. tekstova kakvih ima katolička Crkva, ali smatra takvima sve one pobožne pjesme kakve su jedino kod njih i propisane. S njihovog stajališta to je dakle liturgijski. Te pjesme svi znaju pjevati, i djeca i stariji. Kako to? Protestantski katehete (i ref. i angsl.) od osnovne škole pa dalje uz vjeronauk poučavaju i crkvene pjesme kao sastavni dio njihove liturgije. Tako je to propisano, pa na kraju to je i logično.

Isti slučaj imamo i u *pravoslavnoj Crkvi.* Ova već posjeduje razne, liturg. tekstove slično kao i katol. Crkva, štaviše, tu je stanoviti broj paralelizama, koji govore nesamo o sličnosti nego jasno govore o nekadašnjoj zajednici. Malo ima tekstova koji se u pravosl. Crkvi ne pjevaju. Sve su to i liturg. tekstovi i liturg. melodije. I pravosl. katehete uče djecu od osnovne škole crkveno pjevanje kako je to nast. planom i propisano. Zato i nije čudo da u pravosl. crkvi također svi pjevaju liturgiju, jutrenju, večernju i sve ostale obrede. Pobožne pjesme u onom smislu kako ih mi imamo su im nepoznate. Konačno i ne trebaju im, jer im je pjevanje skroz liturgijsko. (Ima nešto i pobožnih pjesama n. pr. božićnih, ali ih ne pjevaju kao dio liturgije nego kao dodatak). Te sve melodije i nisu baš tako lake, jako je to bizantinski melod transformiran pod uticajem narodnih elemenata.

A kako je kod nas *rimokatolika* (ističem ovdje rimokatolika, jer naša braća grkokatolici su tako sretni, da imaju svoje liturg. pjevanje kao i pravoslavni). Niti se pjeva liturg. tekst niti melodija, nego vrlo često pjesme, koje sa liturgijom i liturg. duhom nemaju ništa zajedničkoga, a obično ih biraju orguljaši prema svojoj spremi i prema svom ukusu. Stanje je to upravo nemoguće, u ponekim slučajevima upravo apsurdno. A postoje (nažalost!) propisi samo se ne vrše. Jer kad smo već u toj protestantskoj baštini toliko ogrezli (neki misle da takve strofične pjesme puk jedino može da primi, međutim, eto, pravosl. crkva to najodlučnije demantira!), barem da te pjesme približno odgovaraju liturg. tekstu i duhu. Barem da se na to pazi, ako već nema smisla niti lokalnih mogućnosti za čistu liturgiju!

Ovdje ću načiniti malu ali vrlo važnu digresiju. Iako sam ovaj članak naumio da pišem kao propagandu liturgijskoga, to moram da reknem, da ima i takvih propisa, koji se ne mogu provesti, onako kako bi trebalo. To je *liturgijski jezik.* Kod nas se u 90% pjeva na živom narodnom jeziku neliturg. pjesme skoro 100 godina. Apsurdno je pomisliti a kamo li reći da liturg. reforma treba da se provede na latinskom jeziku. Treba poznavat naše prilike, naš puk, njegovu psihu i tradiciju. Nije uvijek važan propis, često treba više razumijevanja i ljubavi. Zato liturg. reformu treba početi na pučkom jeziku, kako to i čini »Ž. s C.«, pa tako i *liturg. pjevanje.*

Liturg. pjevanje najlakše se može popularizovati i sprovesti putem škole. Paralelno s vjeronaukom treba od I r. osnovne škole početi s obučavanjem u liturg. pjevanju, kako to rade i protestanti i pravoslavni. Treba početi s onim »Amen« što ima »ravnu« melodiju. (odgovori se dakako moraju pjevati latinski kao, što đaci moraju i cijelu ministraciju na latinskom da nauče) i onda postepeno i metodski dalje, uzimajući najlakše ordinacije (XVIII., XV. itd.) ka i razne druge lake koralne melodije, kojima obiluje i gradual i antifonal, pa onda benediktinske knjige i t. d. i prelazeći na sve teže i teže melodije da se do velike mature nauče svi markantniji ordinariji i sve važnije melodije, koje su potrebne za misu i ostale obrede, kod kojih puk sudjeluje.

Da bi se to moglo postići, *potreban nam je udžbenik, koji bi postupno donio izbor od najlakših do najtežih koralnih melodija sa hrvatskim tekstom* (ili event. paralelno s hrv. i lat.) *koji bi vrijedio od I r. osn. škole pa do mature i koji bi prema tomu bio kompendij, priručnik, zbornik našeg liturgijskog pjevanja.*

A sada se nameće pitanje, tko bi učio đake po tom udžbeniku? Svakako oni, koji to isto vrše među protest. i pravosl. đacima, dakle katehete, odnosno svećenici koji vrše katehizaciju. Ovdje odmah dodajem, de će vjerojatno mlađi naš svećenički naraštaj biti za taj posao sposoban. Svakako da bi tu mogao pomagati i učitelj rimokatolik, koji bi tom poslu bio vješt (kao što to rade i pravoslavni učitelji).

Drugo je pitanje *izdavanje takvog udžbenika,* zbornika. Tko da to izda, tko da to finansira? To je uopće naše najbolnije pitanje. Nemamo nažalost nijednog nakladnika, koji bi redovno izdavao niti svjetovne muzikalije. Nemamo nažalost jednoga genialnoga Bjeljajeva, koji je toliko ruskim autorima pomogao i da se afirmiraju i da se produktivno razviju. Nemamo to ni za crkv. glazbu. A kad bismo imali takvog nakladnika, vjerojatno da bi i liturg. obnova bila lakša. *Knjiga za liturg. tekstom i melodijom bila bi najodličnije sredstvo u obnovi, bila bi to prava avangarda liturg. misli i liturg. života.*

Opet jedna digresija. Mi bismo mogli i jedan takav zbornik nesamo sa liturg. tekstom na hrv. jezikom *nego i s našim melodijama.* Jer treba znati da *postoji hrvatski liturgijski koral.* Samo treba ponajprije putovati i sve melodije zapisati, potom sve srediti i izabrati najbolje i najljepše i eto novog zbornika. Međutim tu se hoće dugog, istrajnog i sistematskog rada ne jednog čovjeka, nego cijele male čete crkv. glazbenika.

Ništa se ovdje ne govori proti našem cecilijanstvu. Naprotiv (Njemu pripada najveća pohvala. Jer ako i nije u svim liturg. pravcima djelovao (to se napokon nije odmah niti moglo niti smjelo; treba se samo sjetiti onih prilika, kad je kod nas započeo cecil. pokret!), a ono je crkvenu pjesmu i produktivnu i reproduktivnu *postavio na zdrav liturgijski temelj, unašajući u crkv. pjevanje ispravni liturg. duh.* A to je velika i dragocjena predradnja za potpunu liturg. obnovu, *koja sada treba da slijedi.* Kad ovaj lijepi i monumentalni Hrv. Crkv. Kantual jednom dotraje, treba da naš puk bude zreo za jedan novi čisto liturg. Kantual, koji će onda biti upravo takva rezultanta rada kao što je ovaj sadašnji kantual rezultanta rada od starog kantuala — dakle od početka našeg cecilijanstva — pa do danas.

Tu reformu od danas pa dalje u budućnost treba početi školom i bazirati na školi. Misa recitata, koja se danas kod nas (sa uspjehom) propagira, samo je sredstvo, nužna predradnja, da se đaci (vjernici) približe liturgiji, da je upoznaju, da se sažive s njom. Pravi cilj liturgije može biti samo misa cantata. Zato bi u programu liturg. pjevanja bilo potrebno, da se uz misu recitatu, koja bi prevladavala u početnoj fazi svake škole (osnovna, građanska, niža srednja, viša srednja) sve više uvađa misa cantata.

Inicijativa za ovaj članak kao i za nacrt ovakvog udžbenika potekla je iz dopisivanja sa preč. g. Dragutinom Kukaljem, župnikom i dekanom u Slunju, poznatim našim propagatorom liturgije i odličnim praktičarom. U zadnjem pismu između ostalog piše mi i ovo: »Čini mi se, da mi uopće previše teoretiziramo, umjesto da odmah pređemo na posao i tek na iskustvu da dalje gradimo. Bilo bi pogrešaka, ali bismo se učili jedan na pogreškama i iskustvu drugoga i nešto bismo tako stvorili. Ovako nikad iz početaka!«

Naša škola dakle treba prva da zapjeva liturgijski ispravno, a to bi izdanjem ovakog udžbenika bilo ne samo olakšano nego i praktički potpuno riješeno. Tu više ne bi bilo što da se raspravlja, nego samo da se *radi!*

Stanislav Prepek

Iz života svete Crkve

Liturgijski život u Đakovačkom sjemeništu

U našem sjemeništu liturgijski život se lijepo razvija. To imamo naročito zahvaliti razumijevanju sa strane veleuč. g.g. prof. J. Pavlovića kao duhovnika i prof. Dra. P. Ivanišića kao regensa cori stolne crkve i predavača crkvenog pjevanja.

Mi nastojimo što bolje ostvariti ideal: Vivere cum Ecclesia. Dan počinjemo divnom molitvom: »Veni Creator« ili »Veni Sancte« (izmjenično). Pitanje recitiranja sv. Mise riješeno je na slijedeći način: Sve one dijelove, što bi inače pjevao, s v e ć e n i k moli glasno. B o g o s l o v i preuzimlju dužnost ministranata i kora, t. j.: oni mole introit, gloria, graduale, Credo kao i sve molitve od ofertoriuma do prefacije i od »Agnus Dei« do »Domine non sum dignus«. Praeorans moli: »Aufer a nobis«, prvi dio introita i graduala, »Munda cor meum«, »Suscipe S. Trinitas«, secreta i onda na koncu »Placeat« i zadnje evanđelje. Poslanicu i evanđelje čitaju svake nedjelje drugi. Iza sv. Mise pjevamo: »Benedicite« i »Laudate« u raznim tonovima po Usualu.

Pjevanje, bilo u sjemenišnoj kapelici bilo u stolnoj crkvi, izvode bogoslovi. Nedjeljom pjevamo na sv. Misi u kapelici, a kasnije u katedrali (za liturgiju građena kao rijetko koja crkva), i to: Koralne mise, odn. višeglasne »Cecilijanske«, a naročito kompozicije P. Crnkovačkog, Perosi-a, Griesbachera, Kukle i dr. Osim koralnih misa imamo svake nedjelje, uoči blagdana i na sam blagdan svečanu Večernju u katedrali, a kao večernju molitvu u kapelici »Completorium«, što ostavlja naročito duboki utisak u dušama mladih učenika Kristovih.

Kod pohoda Svetotajstvu iza objeda i iza večere recitiramo ili pjevamo po melodijama Usuala »Ave verum«, »Ubi caritas et amor«, »Adoro te« i dr.

Preč. g. duhovnik održaje nam i liturgijske konferencije: n. pr. pred velikim blagdanima tumači nam značenje tog blagdana za duhovni život i to na temelju dotičnih liturgijskih formulara, a češće nam preporuča razmatranja prema pojedinim djelovima misala.

Nastojanjem ceremonijara č. g. Pavića uvedeno je da se asistencija pri svečanoj sv. Misi ravna po rubrikama Rimskog Misala.

Već više od deset godina postoji liturgijska sekcija u Marijinoj kongregaciji (č. g.g. Werni i Šorš), koje su članovi svi bogoslovi. Sekcija održaje pod vodstvom č. g. D. Balokovića razna sijela s predavanjima — kao n. pr. Povjesni razvitak pojedinih djelova sv. Mise (u tri dijela od M. Pavića). Svoje zanimanje za centralu liturgijskog pokreta pokazala je kongregacije i time: što je poslala svoga zastupnika u Hvar na I. i u Split na II. liturgijski sastanak.

Evo nekoliko primjera kako da počnemo ostvarivati ideal liturgijskog života. Mnogo je još nesavršeno, mnogo poželjno i potrebno još nije ostvareno. No strpljivost i postojanost dovest će i do toga, da sjemeništa kao roditeljske kuće budućih svećenika budu zaista i žarišta pravog liturgijskog života s Crkvom. **Viktor Pospišil**, bogoslov.

Liturgijska literatura

Sveta Cecilija, smotra za crkvenu glazbu — glasilo Cecilijina društva u Zagrebu — svezak 5 (za rujan i listopad). God. 32. Sadržaj: Msgr. Dr. Kamilo Dočkal: Uz jubilej Antonija Stradivaria. — Milan Pavelić: Crkveni Himni. — Viktor Kučinić: Sredovječni glazbenici. — Franjo Dugan: O crkvenoj muzici. — Matija Ivšić: Utjecaj liturgijskoga pjevanja na vjerski odgoj. — Ladislav Pleteš: Amatersko gajenje glazbe u Zagrebu. — Josip Majsec: Naše svečane Mise. — Janko Barlé: Cecilijanski kongres i glavna skupština Cecilijina društva. — Stanislav Preprek: Na tragu hrvatskog korala. — Vl. D.: Bilješke iz engleskoga muzikalnog života. — Mrvice iz hrvatske glazbene prošlosti. — Naši dopisi. — Glazbena literatura. — Razne vijesti. — Vijesti Cecilijina društva. — Nek je svašta.

Osim ostalog važnog i zanimivog gradiva u ovome svesku svraćamo pažnju čitateljima na referat g. Dugana, što ga je držao na Cecilijanskom kongresu u Zagrebu mjeseca srpnja o. g. i na referat vlč. Matije Ivšića na ovogodišnjem katehetskom kongresu u Đakovu te na članke g. Majseca i saradnika našega lista g. Stanislava Prepreka.

»Sv. Cecilija« izlazi svaka dva mjeseca, a stoji na godinu 40 dinara, za škole i đake 25 dinara. Naručuje se kod urednika preč. Janka Barle-a, ravnatelja nadbiskupske pisarne u Zagrebu.

Svećenička žrtva — Zvonko Benzija, napisao J. Zumbulov (naklada »Istina«, Zagreb 1938). Ovim novim svojim djelom učeni pisac prikazuje nam život mladog, idealnog svećenika Zvonka Benzije, koji bijaše u svom djetinstvu vatreni i bojovni dječak, a koji s vremenom posta velika duša Božja, »duša Bogu draga«, kako se je o njemu izrazio rektor Angelicuma O. Browne. Kako je pak stigao do toga stupnja savršenstva? Na to nam odgovara ovim životopisom pisac, koji ga je pisao velikim žarom svoga srca, velikom sugestijom, koja privlači i uprav osvaja čitaoca. Poznato pero ovog našeg uvaženog filozofa-teologa i asketskog pisca ima osobitu

lakoću i bistrinu, pa s toga i čitaš ovo djelce kao kakvu zabavnu knjigu, toviše što ga resi još čistoća i ljepota jezika i stila, te što prodire do tančina u čitavo biće ovog uzornog mladića, i s uspjehom oživljava lične uspomene i opažanja, dok je bio pod njegovim vodstvom. Zvonkov pak dnevnik bijaše mu glavnim izvorom za ovaj esej, kako sam auktor to ističe. Imao je k tomu pri ruci njegovu korespondenciju te brojne pismene izjave njegovih poglavara, drugova, prijatelja i svojte. To sve on prebire, analizira i kiti svojim mislima te nam pronicavo oktriva veličinu toga Božjeg djeteta. »J a h o ć u« i onaj slatki »h v a l a B o g u«, te dvije Zvonkove dominante, pisac tako plastično prikazuje, da pred sobom jasno vidimo »Bistro ogledalo« i »Ljubitelja mudrosti«, »koji je izgubljen u volji Božjoj.«

Ova će knjiga dobro doći svakomu a naročito mladim levitima, jer će u njoj naći svijetli primjer za oživljenje idealizma svoga svećeničkog poziva i divne upute, kako treba moliti i raditi, da postaneš dostojnim apostolom Kristovim. Zato i preporučujemo ovo lijepo djelo našoj mladeži, uvjerenjem, da će joj mnogo koristiti za duhovni život, jer je uz živi primjer, zanimivo protkano i iskićeno lijepim mislima i poticanjem na krepostan šivot. — Tolle, lege — i uvjerit ćeš se!

Meschler D. I.: »Značaj Kristov«. Svijet se sve više zanima osobom Kristovom. O. Meschler nam u svom djelu, razdjeljenom u više poglavlja, pjesničkim stilom daje pravu sliku Krista. Čitajući razna poglavlja izgleda nam da slušamo riječi iz usta Njegovih. Ovim prevodom kao i onim od Papini-a: »Povijest Kristova«, naklada »Fides« u Senju ispunja prazninu u našoj duhovnoj literaturi dajući — osobito svjetovnjacima — prilike za solidnu vjersku naobrazbu.

Otajstveno tijelo Kristovo. Abbé Gasque, dosta poznati duhovni pisac, izdao je ovih dana knjigu o utjecaju nauke o otajstvenom Kristovom tijelu na kršćanski život: C o r p u s m y s t i q u e, V i e C h r e t i e n n e (Biond et Gay, 192 p. 15 f.). Auktor se ne zapliće u teološke rasprave, već izloživši u kratko bit te nauke, pokazuje njezino značenje u životu, apostolatu, katoličkoj akciji i misijama. Pisano je jasno, jednostavno i lijepo.

Križ i oltar. Ako je Glava otajstvenoga tijela, Krist, to postao po žrtvi, jasno je da Isusova žrtva mora postati i žrtva Njegova otajstvenog tijela. Žrtva na Križu je jedina i sama po sebi dovoljna za naše spasenje. Ali ta Žrtva ima svoju anticipaciju na Zadnjoj Večeri i svoj nastavak na oltaru. Međutim žrtva sv. Mise nije žrtva samog Isusa, nego čitavog njegovog otajstvenog tijela, sve Crkve, svih njegovih udova. — To bi bila, u par riječi, tema odličnog djela L. Soubigon: L a C r o i x e t l' A u t e l (ed. Lethielleux, 122 p. 10 f.).

Slične ideje, samo namijenjene posebno svećenicima, izlaže i djelo **P. H. Bonesse O. P.: Theologie et Sacerdoce** (Chamburg, Coll. dominicain, 252 p.). Predgovor je napisao Kard. Suhard, želeći istaknuti aktuelnost i važnost piščevih izvoda. Knjiga raspravlja, u prvom dijelu, o ulozi teološke nauke u svećeničkom životu, zatim o svećeništvu Krista, Crke i Svetih, te konačno o sv. Misi kao žrtvi Crkve. Osobito su zanimive opaske pisca u prvom dijelu, o teološkoj nauci koja ne smije nikada da izgubi svoju sintetičnost, nego da sve sjedinjuje u Bogu.

Nauka o Crkvi pobuđuje sve više zanimanja. Zbirka »Unam Sanctam« objavila je kao svoj prvi svezak 1937 djelo odličnog i dubokog teologa o. C o n g a r a O. P.: C h r é t i e n s d é s u n i s (Ed. Cerf). Sada je izišao drugi svezak (prevod s njemačkog) J. M ö h l e r : L' u n i t é d e l' E g l i-